

ЕФЕКТИВНІСТЬ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Васьківська Ірина

старший викладач

кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти,

Могилевець Марія

здобувачка вищої освіти бакалаврського рівня

спеціальність 016 Спеціальна освіта

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Україна

У сучасній системі дошкільної освіти особливого значення набуває проблема розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Саме в цей віковий період дитина активно опановує мовлення як основний засіб спілкування, вчиться формулювати власні думки, передавати враження, підтримувати діалог та взаємодіяти з оточенням. Рівень сформованості зв'язного мовлення безпосередньо впливає на подальшу готовність дошкільника до навчання у школі, адже від уміння логічно висловлюватися залежить успішність засвоєння знань, комунікація з однолітками та адаптація до освітнього середовища [1]. У зв'язку з цим пошук ефективних засобів розвитку мовлення дітей є одним із важливих напрямів сучасної педагогічної практики.

В дошкільному віці особливе місце посідає сюжетно-рольова гра, яка створює природні умови для мовленнєвої активності. У процесі гри дитина не лише відтворює певні життєві ситуації, а й постійно вступає у взаємодію з іншими учасниками, висловлює власні думки, домовляється, ставить запитання та пояснює свої дії [2]. Саме тому сюжетно-рольова гра розглядається як один із найбільш результативних засобів розвитку комунікативних умінь, збагачення словникового запасу та формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

З метою перевірки ефективності використання сюжетно-рольових ігор у розвитку зв'язного мовлення було організовано експериментальне дослідження. У ньому взяли участь десять дітей старшого дошкільного віку, яких поділили на експериментальну та контрольну групи. Дослідження передбачало констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Така структура роботи дала змогу не лише визначити початковий рівень мовленнєвого розвитку дітей, а

й простежити зміни, що відбулися після впровадження спеціально організованої системи сюжетно-рольових ігор.

Під час констатувального етапу було встановлено, що частина дітей мала труднощі у формуванні зв'язних висловлювань. У процесі виконання запропонованих завдань дошкільники не завжди могли самостійно та послідовно передати зміст побаченого або почутого. Часто діти відповідали короткими фразами, використовували прості речення та потребували допомоги дорослого для продовження розмови. Окремі дошкільники під час складання розповідей пропускали важливі елементи сюжету, не дотримувалися логічної послідовності подій або швидко втрачали думку.

У ході спостережень особливу увагу було приділено розвитку діалогічного мовлення. З'ясувалося, що не всі діти вміли підтримувати бесіду, ставити уточнювальні запитання чи доречно реагувати на слова співрозмовника. Для частини дошкільників характерними були короткі односкладові відповіді, недостатня мовленнєва ініціативність та обмежений словниковий запас. Певні труднощі виникали й під час опису предметів та явищ. Діти нерідко називали лише окремі ознаки предмета, не використовуючи поширених речень або слів для більш точного опису.

Для визначення рівня розвитку зв'язного мовлення було використано систему критеріїв, яка охоплювала комунікативно-мовленнєвий, змістово-логічний та лексико-граматичний компоненти. Комунікативно-мовленнєвий критерій передбачав оцінювання здатності дитини вступати у спілкування, підтримувати діалог та висловлювати власні думки відповідно до ситуації. Змістово-логічний критерій давав змогу визначити рівень послідовності та завершеності висловлювань. Лексико-граматичний критерій був спрямований на аналіз словникового запасу, правильності побудови речень та використання різноманітних мовних засобів.

Відповідно до визначених критеріїв було підібрано комплекс діагностичних завдань, які дозволяли всебічно дослідити мовленнєві можливості дітей. Під час добору методик враховувалися вікові особливості, рівень мовленнєвої активності та здатність використовувати мовлення у різних ситуаціях спілкування. Основна увага приділялася не лише граматичній правильності висловлювань, а й умінню логічно та послідовно передавати власні думки.

Відповідно до діагностичної методики «Склади розповідь за серією картинок», дітям пропонували серію сюжетних малюнків, за якими вони повинні були скласти зв'язну розповідь. Виконання цього завдання дало можливість оцінити рівень сформованості монологічного мовлення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та логічно передавати зміст подій. У процесі аналізу зверталася увага на структуру розповіді, послідовність викладу, повноту змісту та використання мовних засобів. Під час виконання цього завдання окремі діти демонстрували достатній рівень мовленнєвого розвитку: вони детально описували події, використовували поширені речення та намагалися емоційно передати зміст ситуації. Водночас частина дошкільників будувала висловлювання уривчасто, обмежувалася короткими фразами або потребувала

додаткових запитань з боку дорослого. У деяких випадках спостерігалось порушення логічної послідовності подій та труднощі у доборі потрібних слів.

Для вивчення діалогічного мовлення використовувалося завдання «Діалог у магазині». Під час його виконання створювалася умовна ситуація спілкування між продавцем і покупцем. Діти повинні були самостійно розпочати діалог, звернутися до співрозмовника, поставити запитання та дати відповідь відповідно до змісту розмови. У процесі спостереження оцінювалися мовленнєва активність дітей, уміння підтримувати бесіду та використовувати слова ввічливості.

Результати виконання цього завдання показали, що частина дітей легко вступала у спілкування та проявляла мовленнєву ініціативу. Водночас деякі дошкільники відчували труднощі під час формулювання запитань, не завжди могли підтримати розмову або відповідали коротко й невпевнено. Це свідчило про недостатній рівень розвитку комунікативних умінь та потребу у створенні додаткових умов для мовленнєвої практики.

Ще одним завданням була вправа «Опиши предмет», спрямована на дослідження словникового запасу та граматичної правильності мовлення. Дітям пропонували описати знайомий предмет або зображення, назвати його ознаки, призначення та характерні особливості. Під час виконання вправи визначалося, наскільки вільно дитина добирає слова для опису, чи використовує прикметники, дієслова та поширені речення.

Аналіз відповідей показав, що діти з вищим рівнем мовленнєвого розвитку будували повні та змістовні висловлювання, використовували різноманітні мовні засоби й намагалися детально характеризувати предмет. Натомість частина дошкільників називала лише окремі ознаки або відповідала короткими реченнями. Також спостерігалися труднощі у доборі слів та неточності у використанні граматичних форм.

Після завершення діагностичного етапу було узагальнено результати та проаналізовано рівень сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Отримані дані дозволили виявити основні труднощі, які виникали у дітей під час побудови висловлювань, підтримання діалогу та логічного викладу думок. Усе це дало змогу визначити напрями подальшої роботи та перейти до організації формувального етапу дослідження.

Результати первинної діагностики показали переважання середнього та низького рівнів розвитку зв'язного мовлення. Діти із середнім рівнем загалом могли висловлювати власні думки, однак їхні відповіді були недостатньо послідовними та часто потребували допомоги дорослого. Дошкільники з низьким рівнем розвитку мовлення мали труднощі навіть під час побудови простих висловлювань, використовували неповні речення та не завжди дотримувалися логіки розповіді.

З метою покращення рівня зв'язного мовлення було організовано формувальний етап дослідження, основою якого стало систематичне використання сюжетно-рольових ігор. Головна увага приділялася розвитку монологічного та діалогічного мовлення, активізації словникового запасу, формуванню граматично правильних висловлювань і розвитку комунікативних

умінь дітей. Робота тривала шість тижнів і включала десять занять тривалістю 20–25 хвилин. У процесі формувальної роботи використовувалися різні форми організації діяльності: колективні ігри, робота в парах, групова взаємодія, мовленнєві вправи та тематичні бесіди. Значна увага приділялася створенню доброзичливої атмосфери, у якій кожна дитина мала можливість проявити мовленнєву активність. Дорослий стимулював дітей до спілкування за допомогою рольових ситуацій, словесних доручень і заохочувальних реплік.

Для розвитку зв'язного мовлення було проведено серію сюжетно-рольових ігор: «Магазин іграшок», «Лікарня», «Сімейний день», «Кафе для друзів», «Перукарня», «Пошта», «Рятувальники» та інші. Під час таких ігор діти вчилися підтримувати діалог, ставити запитання, описувати предмети та пояснювати власні дії. Ігрова діяльність сприяла природному мовленнєвому спілкуванню та допомагала дітям почуватися більш упевнено у взаємодії з однолітками.

У ході занять поступово спостерігалось підвищення мовленнєвої активності дітей. Дошкільники почали частіше використовувати поширені речення, самостійно підтримувати бесіду та більш упевнено висловлювати власні думки. Покращилась послідовність висловлювань, збагатився словниковий запас і зросла граматична правильність мовлення.

Повторне діагностування після завершення формувального етапу підтвердило ефективність проведеної роботи. За методикою «Склади розповідь за серією картинок» кількість дітей із високим рівнем розвитку мовлення збільшилася з 20% до 60%. Дошкільники стали більш послідовно передавати зміст подій, використовувати складніші мовленнєві конструкції та рідше потребували допомоги вихователя.

Позитивні зміни були помітні й під час виконання завдання «Діалог у магазині». Кількість дітей із високим рівнем розвитку діалогічного мовлення зросла з 20% до 60%, а кількість дітей із низьким рівнем зменшилася з 60% до 20%. Це свідчить про те, що сюжетно-рольові ігри створюють ефективні умови для розвитку комунікативних умінь та мовленнєвої взаємодії дошкільників. Покращення спостерігалися і під час виконання вправи «Опиши предмет». Діти почали активніше використовувати прикметники, дієслова та поширені речення, а їхні висловлювання стали більш змістовними, логічними та послідовними.

Отримані результати підтвердили, що сюжетно-рольова гра є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Використання ігрових ситуацій сприяє активізації мовленнєвої діяльності, розвитку діалогічного та монологічного мовлення, збагаченню словникового запасу та формуванню комунікативних умінь дошкільників.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Вид-во Слово, 2004. 374 с.
2. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. навч. посіб. к.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.